

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

PREDMET BR:

TUŽILAC SUDA

PROTIV

MILORADA KRNOJELCA
poznatog i kao "Mićo"
SAVE TODOVIĆA
MITRA RAŠEVIĆA

OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u skladu s ovlaštenjem iz člana 18 Statuta Međunarodnog suda, optužuje:

MILORADA KRNOJELCA
SAVU TODOVIĆA
MITRA RAŠEVIĆA

za **ZLOČINE PROTIV ČOVJEČNOSTI, TEŠKE POVREDE ŽENEVSKIH KONVENCIJA (U DALJNJEM TEKSTU: TEŠKE POVREDE) i KRŠENJA RATNOG PRAVA I OBIČAJA RATOVANJA**, kako slijedi:

OSNOVNI PODACI

1.1 Grad i opština Foča nalaze se jugoistočno od Sarajeva, u Bosni i Hercegovini, blizu granice sa Srbijom i Crnom Gorom. Prema popisu iz 1991. godine, od 40.513 stanovnika u Foči je bilo 51,6% Muslimana, 45,3% Srba i 3,1% ostalih nacionalnosti. Dana 7. aprila 1992. srpske vojne jedinice u kojima su se nalazili bosanski Srbi, kao i građani srpskog porijekla iz drugih dijelova bivše Jugoslavije, započele su okupirati grad Foču koji je u potpunosti okupiran 16. ili 17. aprila 1992. Okolna sela bila su pod opsadom do sredine jula 1992.

1.2 Čim su srpske snage zauzele dijelove grada Foče, vojna policija, u pratnji lokalnih vojnika, kao i onih koji su došli izvana, počela je hapsiti Muslimane i ostale stanovnike koji nisu bili Srbi. Srpske vlasti nastavile su sakupljati i hapsiti Muslimane, mještane okolnih sela u opštini, do sredine jula 1992. Srpske vlasti odvajale su muškarce od žena i nezakonito pritvarale hiljade Muslimana i ostalih ne-

Srba, uključujući intelektualce, ljekare i novinare. Kazнено-popravni dom (KP Dom) u Foči, jedan od najvećih zatvora u bivšoj Jugoslaviji, postao je glavno mjesto pritvora za muškarce. Počevši od ili otprilike 14. aprila 1992, srpske civilne i vojne vlasti počele su koristiti zatvor za pritvaranje Muslimana i ostalih ne-Srba, uglavnom muškaraca, kao i nekoliko Srba koji su pokušali izbjeći vojnu obavezu. Zatočeni Srbi držani su odvojeno od nesrpskih zatočenika. Zbog neprekidnih hapšenja zatvor je tokom prvih mjeseci bio pretrpan, s tim da se broj zatočenika popeo čak na više od 760. Tokom ostatka 1992. broj zatočenika u prosjeku se kretao oko 600. Većina zatočenika razmijenjena je ili puštena tokom 1992. i 1993, ali je KP Dom i dalje korišten kao mjesto pritvora do 5. oktobra 1994.

1.3 Većina, ako ne i svi zatočeniци, bili su civili koji nisu bili optuženi ni za kakav zločin, uglavnom muškarci Muslimani starosti od 16 do 80 godina, uključujući i mentalno zaostale, hendikepirane i teško bolesne osobe.

1.4 Zatvorski kompleks bio je okružen tri metra visokim zidom, na kojem se nalazila bodljikava žica, i osmatračnicama sa mitraljezima. Unutrašnji krug bio je miniran. Vojnici i zatvorski stražari posmatrali su zatočeniке sa osmatračnica i redovno patrolirali kompleks. Zatočeniци su bili smješteni u četverospratnici koja se sastojala od zatvoreničkih ćelija i samica veličine 3 x 3 metra. Unutar zatvorskog kompleksa bila je i upravna zgrada, radionice i tvornica namještaja.

OPTUŽENI

2.1 **MILORAD KRNOJELAC**, poznat i kao Mićo, od oca Bogdana, rođen 25. jula 1940. u selu Birotići pored Foče, stalno nastanjen u Foči. Prije rata bio je nastavnik. U JNA (Jugoslovenska narodna armija) je imao čin kapetana I klase. Od aprila 1992. pa najmanje do avgusta 1993, **MILORAD KRNOJELAC** bio je upravnik KP Doma.

2.2 **SAVO TODOVIĆ**, od oca Vladimira, rođen 11. decembra 1952. u selu Rijeka, stalno nastanjen u Foči, radio je u zatvoru od 4. januara 1974. pa najmanje do oktobra 1994. Bio je drugi po rangu u KP Domu od aprila 1992. pa najmanje do avgusta 1993.

2.3 **MITAR RAŠEVIĆ**, od oca Đorđa, rođen 1940. u selu Čagušt, opština Foča, profesor sociologije, nastanjen u Foči. Prije i za vrijeme rata, a najmanje do oktobra 1994, **MITAR RAŠEVIĆ** bio je komandir straže u KP Domu.

NADREĐENOST

3.1 Od aprila 1992. pa najmanje do avgusta 1993, **MILORAD KRNOJELAC** bio je upravnik KP Doma i u nadređenom položaju prema svima u logoru. Kao upravnik KP Doma, **MILORAD KRNOJELAC** bio je osoba odgovorna za funkcionisanje KP Doma kao zatočeničkog logora. **MILORAD KRNOJELAC** imao je ovlaštenja i dužnosti primjerene njegovom nadređenom položaju. On je dnevno izdavao naredjenja i nadzirao osoblje zatvora. On je održavao vezu sa vojnim i

političkim vlastima izvan zatvora. **MILORAD KRNOJELAC** je prisustvovao dovođenju zatočenika, pojavljivao se kada su zatvorenike tukli i lično kontaktirao sa nekim zatočenicima.

3.2 Od aprila 1992. pa najmanje do avgusta 1993, **SAVO TODOVIĆ** bio je zamjenik upravnika KP Doma. Kao zamjenik upravnika, **SAVO TODOVIĆ** je bio drugi po rangu u zatvoru i imao je ovlaštenja i dužnosti slične onima upravnika logora. On je dnevno nadzirao njemu podređeno osoblje zatvora. On je kontaktirao sa vojnim i političkim vlastima izvan logora. Nakon avgusta 1993, **SAVO TODOVIĆ** ostao je u zatvoru do oktobra 1994. kao odgovorna osoba. Od aprila 1992. do oktobra 1994, **SAVO TODOVIĆ** je bio osoba zadužena za odabiranje zatočenika koji će biti ubijeni, premlaćivani, isljeđivani, koji će ići na prisilni rad, u samice ili u razmjenu. On je isto tako bio odgovoran za kažnjavanje zatočenika.

3.3 Od aprila 1992. do oktobra 1994, **MITAR RAŠEVIĆ** bio je komandir straže u KP Domu. Njegova osnovna dužnost bila je da nadgleda najmanje 37 zatvorskih stražara. On je bio zadužen za samice i imao je ovlaštenja da pušta zatočenike iz izolacije. On je kontaktirao sa vojnim i političkim vlastima izvan logora, posebno oko razmjene zatočenika.

OPŠTI NAVODI OPTUŽNICE

4.1 Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, u Republici Bosni i Hercegovini, na teritoriji bivše Jugoslavije, trajalo je stanje međunarodnog oružanog sukoba i djelimične okupacije.

4.2 Sva djela ili propusti navedeni kao teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. i kažnjivi prema članu 2 Statuta Međunarodnog suda dogodili su se za vrijeme tog oružanog sukoba i djelimične okupacije.

4.3 Za sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, zatočenici u KP Domu koji se spominju u optužbama bili su osobe zaštićene Ženevskim konvencijama od 1949.

4.4 Za sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, optuženi su bili dužni da se pridržavaju ratnog prava i običaja ratovanja.

4.5 Sva djela i propusti navedeni u ovoj optužnici dogodili su se u razdoblju između aprila 1992. i oktobra 1994, osim ako nije drugačije navedeno.

4.6 U svakoj tački optužnice kojom se tereti za mučenje, službeno lice ili lice u tom svojstvu počinilo je ili potaklo da se počinji djelo ili je djelo počinjeno uz njegovu saglasnost ili pristanak, i to iz jednog od sljedećih razloga: da se dobije informacija ili priznanje od žrtve ili trećeg lica; da se žrtva kazni za djelo koje je počinila ili za koje je osumnjičena žrtva ili treća osoba; da se zaplaši ili prisili žrtva ili treća osoba; i/ili iz bilo kojeg razloga kojom je osnova diskriminacija bilo koje vrste.

4.7 U svakoj tački optužnice kojom se tereti za zločine protiv čovječnosti, djela i propusti bili su dio rasprostranjenog, masovnog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, tačnije muslimansko i hrvatsko stanovništvo u opštini Foča.

4.8 Svjedoci i žrtve u ovoj optužnici identifikovani su šifrovanim imenima ili pseudonimima kao FWS-137, ili inicijalima kao E.G.

4.9 **MILORAD KRNOJELAC**, od aprila 1992. do avgusta 1993, i **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ**, od aprila 1992. do oktobra 1994, pojedinačno su odgovorni za krivična djela za koja se terete u ovoj optužnici u skladu sa članom 7(1) Statuta Međunarodnog Suda. Pojedinačna krivična odgovornost obuhvata izvršenje, planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje ili sudjelovanje na drugi način u planiranju, pripremanju ili izvršavanju bilo kojeg od dolje navedenih djela ili propusta.

4.10 **MILORAD KRNOJELAC**, od aprila 1992. do avgusta 1993, i **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ** od aprila 1992. do oktobra 1994, su takode, ili alternativno, krivično odgovorni kao nadređeni za djela svojih potčinjenih u skladu sa članom 7(3) Statuta Međunarodnog Suda. Nadređena krivična odgovornost je odgovornost nadređenog lica za djela njegovih podređenih ako je nadređeno lice znalo ili imalo razloga da zna da će njegovi podređeni počiniti takva djela ili da su ih već počinili, a nadređeni nije poduzeo potrebne i razumne mjere da spriječi daljnje vršenje takvih djela ili da kazni podređene.

OPTUŽBE

TAČKA 1 (Progoni)

5.1 **MILORAD KRNOJELAC**, od aprila 1992. do avgusta 1993, i **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ**, od aprila 1992. do oktobra 1994, dok su bili na položajima uprave u KP Domu u Foči, proganjali su Muslimane i druge muškarce ne-Srbe na rasnim, političkim i vjerskim osnovama.

5.2 **MILORAD KRNOJELAC**, **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ** proganjali su Muslimane i druge muškarce ne-Srbe tako što su ih podvrgavali dugom i rutinskom zatvaranju i pritvaranju, učestalom mučenju i premlaćivanju, bezbrojnim ubistvima, dugom i čestom prisilnom radu, i nečovječnim uslovima unutar KP Doma. U okviru tih progona, **MILORAD KRNOJELAC**, **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ** pomagali su pri deportaciji ili protjerivanju većine muškaraca Muslimana i ne-Srba iz opštine Foča.

5.3 Svojim učešćem u djelima ili propustima opisanim u paragrafu 5.2, **MILORAD KRNOJELAC**, **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 1:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (h) (progoni na političkoj, rasnoj i/ili vjerskoj osnovi) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE 2-7

(Mučenja i prelaćivanja)

Prelaćivanja u zatvorskom dvorištu

5.4 Zatvorski stražari ili vojnici u prisustvu redovnog zatvorskog osoblja više puta su tukli mnoge zatočenike KP Doma po njihovom dolasku u zatvor i/ili za vrijeme zatočenja.

5.5 U nekoliko navrata u razdoblju između aprila i decembra 1992, vojnici su prilazili zatočenicima i tukli ih u zatvorskom dvorištu, među njima i zatočenika FWS-137, dok su stražari posmatrali bez uplitanja.

5.6 Dana 17. aprila 1992, FWS-54 je odveden u KP Dom zajedno sa još najmanje 60 muslimanskih muškaraca uhapšenih u Cohodor mahali u Foči. Kada su stigli u zatvorsko dvorište, srpski vojnici su zatočenike tukli nogama i rukama i kundacima pušaka.

5.7 Dana 25. maja 1992, FWS-71 stigao je u KP Dom u grupi od 21 zatočenika, uglavnom Fočaka uhapšenih u Crnoj Gori. Po dolasku u KP Dom, srpski vojnici su ih postrojili uza zid sa rukama iznad glava, a zatim su ih tukli rukama i nogama i kundacima pušaka.

Prelaćivanja vezana za kantu

5.8 U KP Domu je bilo uobičajeno da stražari, ili vojnici koji bi dolazili izvan logora, zlostavljaju zatočenike na odlasku ili povratku iz kantine i za vrijeme obroka. U avgustu 1992, grupa od 7 ili 8 nepoznatih vojnih policajaca iz Trebinja ušla je u zatvor i prišla grupi zatočenika koji su se vraćali iz kantine. U prisustvu **MITRA RAŠEVIĆA** i nekoliko stražara, vojni policajci su surovo pretukli zatočenike. U početku su **MITAR RAŠEVIĆ** i stražari promatrali bez uplitanja. **MITAR RAŠEVIĆ** je intervenisao tek kada su ljudi iz Trebinja uperili oružje na zatočenike u namjeri da ih ubiju.

5.9 U junu 1992, zatočenik E.G., invalid hendikepiran u ruci i nozi koji takođe pati od epilepsije, žalio se na male obroke. Zbog toga su ga trojica stražara pretukla rukama i nogama.

Samovoljna prelaćivanja

5.10 Za vrijeme zatočenja, zatočenike su samovoljno prelaćivali stražari ili vojnici koji su dolazili izvan KP Doma, u znak odmazde za poraze VRS (Vojska Republike Srpske) na bojištu i iz drugih nepoznatih razloga. **MILORAD KRNOJELAC**, **SAVO TODOVIĆ** i **MITAR RAŠEVIĆ** dozvoljavali su pripadnicima srpske vojske da uđu u zatvor i da zlostavljaju zatočenike kad god su to htjeli. Pripadnici lokalne paravojske obično su dolazili u zatvor tokom večeri ili noći. Zatvorski stražari vodili su vojnike do raznih ćelija da odaberu zatočenike za prelaćivanja.

5.11 Dana 10. juna 1992, jedan srpski vojnik surovo je pretukao zatočenika Z.B. koji je zatim proveo oko mjesec dana zatvoren u samici. Z.B. je ogluvio od prelaćivanja.

5.12 Dana 11. jula 1992, dvojica stražara prozvali su iz ćelije zatočenika FWS-71, odveli ga do samica u zatvoreničkoj zgradi i tukli ga raznim predmetima oko 20 minuta dok se FWS-71 nije onesvijestio. Kada je FWS-71 došao svijesti u svojoj ćeliji, imao je modrice po cijelom tijelu.

Mučenja i premlaćivanja kao kazna

5.13 **SAVO TODOVIĆ**, u saradnji sa **MILORADOM KRNOJELCEM** i **MITROM RAŠEVIĆEM**, naređivao je stražarima da tuku zatočenike čak i za sitna kršenja zatvorskih pravila.

5.14 Zatočenik FWS-54 bio je zadužen za raspodjelu hrane zatočenicima. Povjeravajući mu ovaj zadatak, **SAVO TODOVIĆ** ga je upozorio da ni jednom zatočeniku ne smije dati više hrane. Dana 8. avgusta 1992, FWS-54 je jednom zatočeniku dao dodatnu krišku hljeba. Za kaznu, jedan stražar je svjedoka izudarao nogama i pendrekom te ga zatvorio u samicu. **MITAR RAŠEVIĆ** je pustio FWS-54 nakon četiri dana.

5.15 U ljeto 1992, zatočenici A.M., F.M., H.T., i S. za kaznu su pretučeni zato što su jedan drugom slali poruke.

5.16 Stražari su zatočenike i kolektivno kažnjavali. Od početka zatočeništva, **SAVO TODOVIĆ** je zatočenicima zaprijetio da će ubiti svakog ko pokuša pobjeći. Zatočenik E.Z. koji je radio u mašinskoj radionici u KP Domu pokušao je pobjeći u junu 1994. U znak kolektivne kazne, prepolovljeni su obroci svim zatočenicima u KP Domu u trajanju najmanje deset dana. FWS-73 i najmanje deset drugih zatočenika, radnih kolega odbjeglog kao i dežurni zatočenik u sobi odbjeglog, prozvani su iz svojih soba jedan po jedan i surovo pretučeni od strane desetak pripadnika osoblja zatvora među kojima je bio i **SAVO TODOVIĆ**. FWS-73 su oko pet minuta tukli i udarali nogama uglavnom u predjelu donjeg dijela stomaka. U znak dodatne kazne, FWS-73 je zatvoren u samicu na 15 dana. Zatočenik FWS-110 je nekoliko dana proveo zatvoren u samici. **SAVO TODOVIĆ** ga je tako silovito udarao nogama da je FWS-110 izgubio svijest.

Mučenje i premlaćivanja za vrijeme isljeđivanja

5.17 Policajci mjesne ili vojne policije, u saradnji sa zatvorskim vlastima, isljeđivali su zatočenike po dolasku. Isljeđivanje se svodilo na pitanja da li je zatočenik pripadnik SDA (Stranke Demokratske Akcije), da li je imao oružje, i da li se borio protiv srpskih snaga. Stražari i ostali često bi tukli zatočenike za vrijeme ili poslije isljeđivanja.

5.18 Dana 24. maja 1992, vojna policija uhapsila je FWS-03 i H.D., članove SDA, i njihovog komšiju H.S. i odvela ih u KP Dom. Istog dana isljeđivalo ih je pet ili šest vojnih policajaca. Policajci su svu trojicu tukli za vrijeme isljeđivanja kako bi ih prisilili na priznanje. Tukli su ih tako surovo da se H.S. dvaput onesvijestio.

5.19 Nekoliko puta u razdoblju između aprila i avgusta 1992, stražari KP Doma surovo su pretukli Hasima Glušca. Zbog tih premlaćivanja i surovih životnih uslova oštećena su mu pluća što je dovelo do njegove smrti 7. maja 1994.

5.20 U maju ili junu 1992, stražari KP Doma surovo su pretukli Ibrahima Sandala prilikom isljeđivanja i vratili ga u ćeliju teško povređenog.

5.21 Tokom brojnih večeri od aprila do jula 1992, stražari KP Doma služili su se pripremljenim popisima za odabiranje zatočenika za premlaćivanje. **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ**, u saradnji sa političkim vodama ili vojnim komandantima služili su se popisima da odaberu zatočenike za premlaćivanje. Odabrani zatočenici obično su bili viđeniji stanovnici Foče za koje se sumnjalo da prilikom zvaničnog isljeđivanja nisu govorili istinu, koji su optuženi da posjeduju oružje, ili koji su bili članovi SDA. Skoro svako veče **SAVO TODOVIĆ** bi stražarima dostavio popise, a oni bi zatim zatočenike odvodili u upravnu zgradu na isljeđivanje i premlaćivanje. Obično je komandir straže **MITAR RAŠEVIĆ** prisustvovao odabiranju zatočenika. Ponekad je on sa popisa čitao imena odabranih zatočenika. Zatim su zatočenici odvođeni u upravnu zgradu gdje su ih tukli zatvorski stražari ili vojnici kojima je dozvoljeno da uđu u zatvor i tuku zatočenike. Stražari i vojnici napadali su zatočenike svim vrstama oružja uključujući palice, kundake, noževe i alatke. Neki od zatočenika vratili su se u svoje sobe teško povrijeđeni. Neki od zatočenika nekoliko puta su odabrani za premlaćivanje. Veliki broj odabranih zatočenika nije se nikada vratio sa premlaćivanja i još se vode kao nestali.

5.22 U junu ili julu 1992, stražari KP Doma, najmanje dvaput su surovo pretukli Nurku Nisića, bivšeg referenta u opštinskoj upravi i člana SDA, Zulfu Veiza i Salema Biču, bivše policajce, i Krunoslava Marinovića, hrvatskog novinara, te ih u modricama, krvave i teško povrijeđene vratili u ćelije.

5.23 U junu 1992, stražari KP Doma mučili su i tukli zatočenika S.M. jer su ga zamijenili sa drugim zatočenikom čije ime je bilo na popisu zatočenika koji su odabrani za isljeđivanje i mučenje. Počinioци su tukli S.M. i posjekli ga nožem. Prijetili su da će mu iskopati oko. Dok su ga tukli, pojavio se **MILORAD KRNOJELAC** koji je, uočivši grešku, naredio stražarima da prestanu tući S.M. Žrtva je vraćena u ćeliju, teško povrijeđena i oblivena krvlju.

5.24 U najmanje dva navrata u razdoblju između maja i jula 1992, stražari KP Doma i vojni policajci mučili su i tukli zatočenike Vahida Džemala, bivšeg policajca, Enesa Uzunovića, člana SDA, A.S. i E.C. Prilikom mučenja i premlaćivanja A.S. su slomljena tri rebra, Džemalu Vahidi je slomljena vilica i izgubio je nekoliko zuba. E.C. su slomljena tri prsta na ruci i tijelo mu je bilo puno modrica. Nakon premlaćivanja žrtve su nekoliko dana držane u samici a zatim vraćene u ćelije teško povrijeđene. Enez Uzunović i Džemal Vahida su kasnije ubijeni kako je opisano u paragrafu 5.27; A.S. i E.C. se vode kao nestali.

5.25 Svojim učešćem u djelima ili propustima opisanim u paragrafima 5.13 do 5.24, optuženi **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 2:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (f) (mučenje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 3:

TEŠKU POVREDU kažnjivu prema članu 2 (b) (mučenje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 4:

KRŠENJE RATNOG PRAVA I OBIČAJA RATOVANJA kažnjivo prema članu 3 Statuta Međunarodnog suda i utvrđeno članom 3 (1) (a) (mučenje) Ženevskih konvencija.

5.26 Svojim učešćem u djelima ili propustima opisanim u paragrafima 5.4 do 5.24, optuženi **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 5:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (i) (nečovječna djela) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 6:

TEŠKU POVREDU kažnjivu prema članu 2 (c) (namjerno nanošenje teške povrede tjelesnog integriteta ili zdravlja) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 7:

KRŠENJE RATNOG PRAVA I OBIČAJA RATOVANJA kažnjivo prema članu 3 Statuta Međunarodnog suda i utvrđeno članom 3 (1) (a) (surovo postupanje) Ženevskih konvencija.

TAČKE 8-10 **(Namjerna ubijanja i ubistva)**

5.27 Između juna i avgusta 1992, stražari u KP Domu povećali su broj isljeđivanja i premlaćivanja. U tom razdoblju, stražari bi odabrali grupu zatočenika i odveli ih, jednog po jednog, u jednu prostoriju u upravnoj zgradi. U toj prostoriji stražari bi često lancima vezali zatočenika raširenih ruku i nogu prije nego što bi ga počeli tući. Stražari su svakog zatočenika udarali nogama, gumenim palicama, drškama od sjekire i šakama. Dok bi ga tukli, stražari su pitali zatočenika gdje je sakrio oružje ili šta zna o drugim osobama. Poslije nekih premlaćivanja stražari bi zatočenike bacili na deku, zamotali ih i odvukli iz upravne zgrade.

5.28 Nepoznati broj mučenih i premlaćenih zatočenika umro je u tim incidentima. Neki od onih koji su preživjeli premlaćivanje ustrijeljeni su ili su u samicama podlegli povredama. Premlaćivanja i mučenja uzrokovala su smrt barem onih zatočenika čija se imena nalaze u Prilogu A ove optužnice.

5.29 Svojim učešćem u djelima ili propustima opisanim u paragrafima 5.27 i 5.28, optuženi **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 8:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (a) (ubistvo) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 9:

TEŠKU POVREDU kažnjivu prema članu 2 (a) (namjerno ubijanje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 10:

KRŠENJE RATNOG PRAVA I OBIČAJA RATOVANJA kažnjivo prema članu 3 Statuta Međunarodnog suda i utvrđeno članom 3 (1) (a) (ubistvo) Ženevskih konvencija.

TAČKE 11-15

(Nezakonito zatočenje, zatvaranje i nečovječni uslovi u KP Domu)

5.30 Počevši od ili oko 14. aprila 1992. pa do 5. oktobra 1994, srpske civilne i vojne vlasti koristile su KP Dom za zatvaranje Muslimana i ostalih ne-Srba, uglavnom muškaraca, uključujući i mentalno zaostale, hendikepirane i teško bolesne osobe. Iako je okupiranje grada Foče privedeno kraju do 16. ili 17. aprila 1992, i cijela opština Foča bila pod kontrolom Srba barem od polovine jula 1992, KP Dom je služio kao mjesto za pritvoravanje civila Muslimana i ostalih ne-Srba do 5. oktobra 1994. Među pritvorenim licima nalazili su se intelektualci, ljekari, novinari i članovi SDA.

5.31 Uslovi u KP Dom bili su surovi. Dok je 1992. i 1993. **MILORAD KRNOJELAC** bio upravnik zatvora, životne uslove u logoru karakterisalo je nečovječno postupanje, prenatrpanost, izgladnjivanje, prisilni rad, kao i neprekidno fizičko i mentalno zlostavljanje.

5.32 Za vrijeme pritvora, zatočenici su bili zaključani u ćelijama osim kad bi ih postrojili i odvodili u kantu da jedu ili na radnu obavezu. Poslije aprila 1992. ćelije su bile prenatrpane, bez dovoljno prostora za spavanje ili za održavanje lične higijene. Obroci za zatočenike bili su dovoljni tek za preživljavanje. Zatočenici nisu imali odjeću za presvlačenje. Tokom zime nisu imali grijanje. Nisu imali odgovarajuću lječničku njegu. Zbog životnih uslova u KP Domu mnogim zatočenicima uništeno je zdravlje. Zbog nedostatka odgovarajuće zdravstvene njege, 40-godišnji zatočenik Enes Hadžić umro je u aprilu ili maju 1992. kada mu je pukao čir.

5.33 U KP Domu su mučenja, premlaćivanja i ubistva bila svakodnevna pojava. Zatočenici su mogli čuti zvukove mučenja i premlaćivanja. Živjeli su u stalnom strahu da su oni sljedeći na redu. Zatočenici koji su držani u samicama bili su prestravljeni jer se znalo da se samice koriste za okrutna zlostavljanja. Budući da su živjeli u neprekidnom strahu, neki zatočenici postali su suicidalni dok su drugi postali potpuno indiferentni prema onom što im se može dogoditi. Većina, ako ne i svi

zatočnici patili su od depresije i još uvijek imaju fizičke i mentalne ožiljke iz zatočeništva u KP Domu.

5.34 Svojim učešćem u djelima ili propustima opisanim u paragrafu 5.30, optuženi **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 11:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (e) (zatvaranje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 12:

TEŠKU POVREDU kažnjivu prema članu 2 (g) (nezakonito zatočenje civila) Statuta Međunarodnog suda.

5.35 Svojim učešćem u djelima ili propustima opisanim u paragrafima 5.31 do 5.33, optuženi **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 13:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (i) (nečovječna djela) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 14:

TEŠKU POVREDU kažnjivu prema članu 2 (c) (namjerno nanošenje teške patnje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 15:

KRŠENJE RATNOG PRAVA I OBIČAJA RATOVANJA kažnjivo prema članu 3 Statuta Međunarodnog suda i utvrđeno članom 3 (1) (a) (okrutno postupanje) Ženevskih konvencija.

TAČKE 16-18 (Porobljavanje)

5.36 Od ljeta 1992. do oktobra 1994. zatočnici su morali obavljati prisilni rad. U julu 1992. **SAVO TODOVIĆ**, u saradnji sa **MILORADOM KRNOJELCEM** i **MITROM RAŠEVIĆEM**, osnovao je i nadgledao radnu grupu od najmanje 70 zatočenika - majstora. Većina tih zatočenika bila je zatočena od ljeta 1992. do 5. oktobra 1994. a glavna svrha njihovog zatočenja bio je prisilni rad.

5.37 U razdoblju od 1992. do 1994. stražari su dnevno prozivali pripadnike radne grupe i prisiljavali ih da rade u logoru i izvan njega od sedam sati ujutro do najmaje tri ili četiri sata poslijepodne. Zatočnicima taj rad nije plaćan i nisu radili dobrovoljno. Na rad su prisiljavani čak i bolesni i povrijeđeni zatočnici. Oni zatočnici koji bi odbili da rade zatvarani su u samice. Za vrijeme rada, zatočnike su čuvali ili redovni zatvorski stražari ili srpski vojnici.

5.38 U zatvoru su zatočnici morali da rade u kuhinji, u tvornici namještaja i u metalskoj i mašinskoj radionici. U radionici su zatočnici obično popravljali vojna vozila ili ukradene automobile.

5.39 Izvan zatvora, zatočnici su morali da obavljaju poljoprivredne poslove na zatvorskoj ekonomiji Brioni, da rade u mlinovima i u rudniku Miljevina, a vođeni su i na razna mjesta u Foči da čiste ruševine. Zatočnici su morali da poprave dvije kuće **MILORADA KRNOJELCA** i da montiraju bar u kući jednog od njegovih sinova. Osoblje zatvora naređivalo je zatočnicima da pomažu srpskim vojnicima pri pljačkanju muslimanskih kuća i džamija.

5.40 Neki zatočnici odvođeni su na linije fronta da kopaju rovove ili grade vojne barake. Otprilike od juna do oktobra 1992, zatočnik FWS-141 morao je da vozi vojnike i materijal na linije. Nekoliko zatočnika, među kojima su bili vozači FWS-109 i G.K., odvođeni su u policijsku stanicu u Kalinoviku da otkrivaju mine. Između septembra 1992. i marta 1993, zatočnici su najmanje osam puta morali voziti ispred srpskih konvoja da bi otkrili mine. Tokom zime 1992/1993, grupa zatočnika KP Doma, među kojima i svjedok FWS-110, provela je najmanje deset dana na liniji fronta kod Previla gdje su odvođeni da sjeku drva i nose ih u rovove. FWS-110 je morao polagati telefonske linije između rovova.

5.41 Svojim učestvovanjem u djelima ili propustima opisanim u paragrafima 5.36 do 5.40, **MILORAD KRNOJELAC, SAVO TODOVIĆ i MITAR RAŠEVIĆ** počinili su:

Tačka 16:

ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI kažnjiv prema članu 5 (c) (porobljavanje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 17:

TEŠKU POVREDU kažnjivu prema članu 2 (b) (nečovječno postupanje) Statuta Međunarodnog suda;

Tačka 18:

KRŠENJE RATNOG PRAVA I OBIČAJA RATOVANJA kažnjivo prema članu 3 Statuta Međunarodnog suda i utvrđeno Konvencijom o ropstvu i Međunarodnim običajnim pravom (porobljavanje).

/potpis/
Louise Arbour
Tužilac

6. juna 1997.
Hag, Holandija